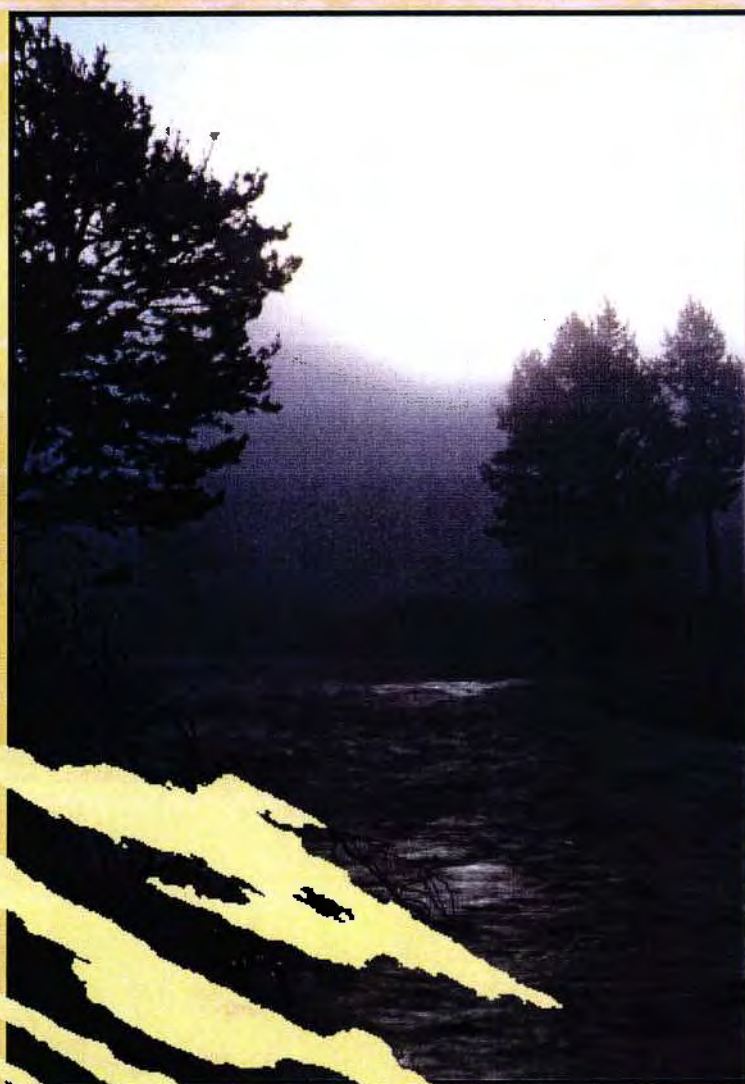

Dokid: 1900001588911187752-2
Fylkesdelplan
Vannbruksplan for Glomma
Del 1 Langsiktige mål 2001-
2010

Fylkesdelplan
Vannbruksplan
for Glomma

Del I

**Langsiktige mål
2001-2010**

**HEDMARK
FYLKESKOMMUNE**

Forsidebilde:
Tela i Gammeldalen en tidlig høstmorgen.
Foto: Arne T. Hamarsland

Forord

Foreliggende reviderte fylkesdelplan Vannbruksplan for Glomma ble vedtatt av fylkestinget den 12.12.2000. Planen består av to deler:

Del I, den langsiktige delen, omhandler mål og satsingsområder knyttet til Glomma.

Del II inneholder retningslinjer og handlingsprogram med kommunale, regionale og statlige tiltak.

Planen bygger i store trekk på det faglige grunnlagsmaterialet som lå til grunn for den forrige vannbruksplanen. Bakgrunnen for dette er at det meste av grunnlagsmaterialet fremdeles er gjeldende, og det er derfor ikke grunnlag eller behov for å oppdatere eller endre vesentlig på dette. Ved oppstart av revisjonsarbeidet var det også enighet blant de berørte om at innsatsen denne gang burde rettes mot oppdatering av overordnede føringer og tiltaksdel, framfor å utarbeide nye, detaljerte faglige utredninger.

Hedmark fylkeskommune håper at den reviderte fylkesdelplanen Vannbruksplan for Glomma vil være et nyttig verktøy i forvaltningen av Glomma i årene framover, og takker alle som har bidratt i planarbeidet.

Hamar, april 2001

Innhold

Forord	3
1. Om vannbruksplan for Glomma	7
Innledning.....	7
Hovedmål.....	8
Organiseringen av arbeidet.....	9
Planområdet.....	11
Rettsvirkninger.....	12
Forholdet til kommunal planlegging etter Plan- og bygningsloven.....	12
2. Overordnede tema	13
Biologisk mangfold.....	14
Slik barn og unge ser det.....	16
Flom og konsekvensene av flom.....	18
3. Satsingsområdene	20
Reiseliv.....	20
Friluftsliv og fiske.....	23
Kulturminner, -miljøer og -landskap.....	27
Forurensning og vannkvalitet.....	31
4. Litteraturliste	35
Vedlegg	
Oversikt over kontaktpersoner.....	38

1. Om vannbruksplan for Glomma

Innledning

I 1993 godkjente Miljøverndepartementet den første Fylkesdelplan Vannbruksplan for Glomma i Hedmark. Arbeidet med planen løp parallelt med den nasjonale satsingen på Glommavassdraget.

Hedmark fylkeskommune har i perioden 1992-2001 bevilget tilsammen kr. 6.000.000,- til gjennomføring av vassdragsrelaterte tiltak i fylket. Fra 1992-95 var disse midlene øremerket gjennomføring av tiltakene i tilknytning til fylkesdelplanen for Glomma. De fleste av tiltakene i tilknytning til planen er nå gjennomført eller i ferd med å bli det. De som ikke er igangsatt er i hovedsak ikke lenger aktuelle å gjennomføre fordi forutsetningene har endret seg. Derimot har det dukket opp nye ideer og nye tiltak som har aktualisert behovet for en revisjon av fylkesdelplanen for Glomma.

I 1996 vedtok derfor fylkesutvalget at fylkesdelplanen for Glomma skulle evalueres. Evalueringen skulle spesielt se på:

- Effekt av gjennomførte tiltak
- Erfaring og holdning til bruk av retningsl. for arealbruk langs vassdraget
- Planprosess og eierforhold til planen.

Resultatet er presentert i en egen rapport; Evaluering av fylkesdelplan Vannbruksplan for Glomma i Hedmark, 1998.

Med utgangspunkt i evalueringen vedtok fylkesutvalget i 1998 at revisjonsarbeidet skulle igangsettes. I forbindelse med revisjonen skulle det fokuseres på å:

- Vurdere 95-flommens konsekvenser for plan- og forvaltningsarbeidet på kort og lang sikt
- Utvikle og innarbeide reiseliv i planen
- Unnarbeide ny politikk/nye retningsl. fra berørte organer og fagmiljøer.

Revisjonsarbeidet er nå gjennomført. Av praktiske grunner ble dokumentet denne gang delt i to deler:

- Del I

Langsiktige del, omhandler mål og satsingsområder knyttet til Glomma.

- Del II

Retningslinjer og handlingsprogram med kommunale, regionale og statlige tiltak.

Kommunene har hatt hovedansvaret for å bidra til handlingsdelen, mens de statlige og regionale etater har hatt hovedansvaret for den langsiktige delen.

Ungdommens fylkesting har gitt innspill i forhold til barn og unge og Glomma. Innspillet er sett i sammenheng med innholdet i dokumentet for øvrig.

Når det gjelder det faglige fundamentet, bygger foreliggende plan i store trekk på det utredningsmaterialet som lå til grunn for den forrige vannbruksplanen. Bakgrunnen for dette er at det meste av grunnlagsmaterialet fremdeles er gjeldende, og det er derfor ikke grunnlag eller behov for å oppdatere eller endre vesentlig på dette. Ved oppstart av revisjonsarbeidet var det også en utbredt oppfatning blant de berørte om at innsatsen denne gang burde rettes mot oppdatering av *overordnede føringer* og *tiltaksdel*, framfor å utarbeide nye detaljerte faglige utredninger.

For øvrig er fylkesplanen og Agenda 21 overordnede premissgivere for revisjonsarbeidet.

Hovedmål

Følgende har vært hovedmål under arbeidet med revisjonen av Fylkesdelplan Vannbruksplan for Glomma:

- *Glomma med sideelver og vassdragsnære arealer skal være et rent, levende og mangfoldig natursystem i økologisk balanse. Miljø- og kulturminnehensyn skal innarbeides i all forvaltning, utbygging og næringsvirksomhet langs vassdraget i framtida.*
- *Det skal stimuleres til fornuftig bruk av ressursene langs Glomma slik at vassdragets betydning for friluftsliv, reiseliv, næringsliv, sysselsetting og trivsel styrkes.*
- *Hensynet til barn og unge skal ivaretas særskilt.*
- *Informasjonen om Glomma skal styrkes.*

Hovedmålene er formulert av fylkeskommunen på bakgrunn av anbefalingene i evalueringen av forrige plan, og på bakgrunn av innspill i oppstartfasen av revisjonsarbeidet.

Organiseringen av arbeidet

I desember 1998 ansatte Hedmark fylkeskommune Toril Vestad som prosjekt-sekretær for å utføre arbeidet med revisjonen av fylkesdelplanen Vannbruksplan for Glomma. Sekretariatsfunksjonen har vært knyttet til fylkeskommunens kommunalavdeling, Regional Utvikling.

17 kommuner har deltatt i planarbeidet, alle med hver sin kontaktperson. I forbindelse med planarbeidet har kommunene samarbeidet regionvis. Regionene er som følger:

Fjellregionen

Os, Tolga, Tynset, Alvdal, Folldal, Rendalen.

Sør-Østerdalsregionen

Stor-Elvdal, Åmot, Trysil, Elverum.

Glåmdalsregionen

Stange* Våler, Åsnes, Grue, Kongsvinger, Nord-Odal og Sør-Odal.

* Søndre deler av Stange hører med i Glommas nedbørfelt i Glåmdalen og er derfor plassert sammen med disse kommunene, selv om Stange geografisk sorterer under Hamarregionen, som ikke omfattes av planen.

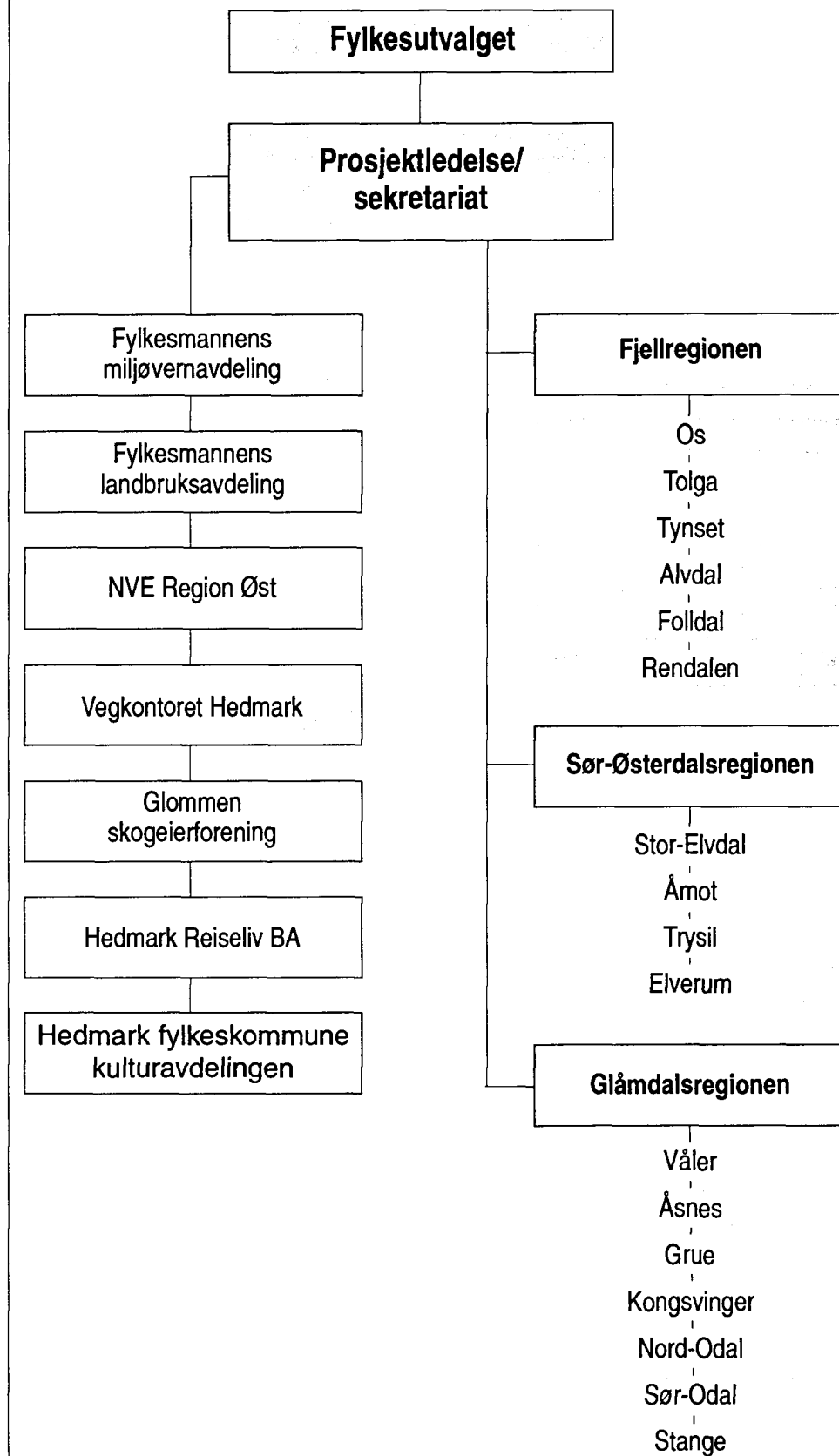
I tillegg har følgende regionale og statlige etater vært involvert:

- Fylkesmannens miljøvernavdeling
- Fylkesmannens landbruksavdeling
- Norges vassdrags- og energidirektorat, Region Øst
- Vegkontoret Hedmark
- Glommen skogeierforening
- Hedmark reiseliv BA
- Fylkeskommunens kulturavdeling

Hedmark fylkesutvalg har vært styringsgruppe for revisjonsarbeidet.

Liste over de kommunale, regionale og statlige kontaktpersonene er vedlagt.

Organisasjonskart

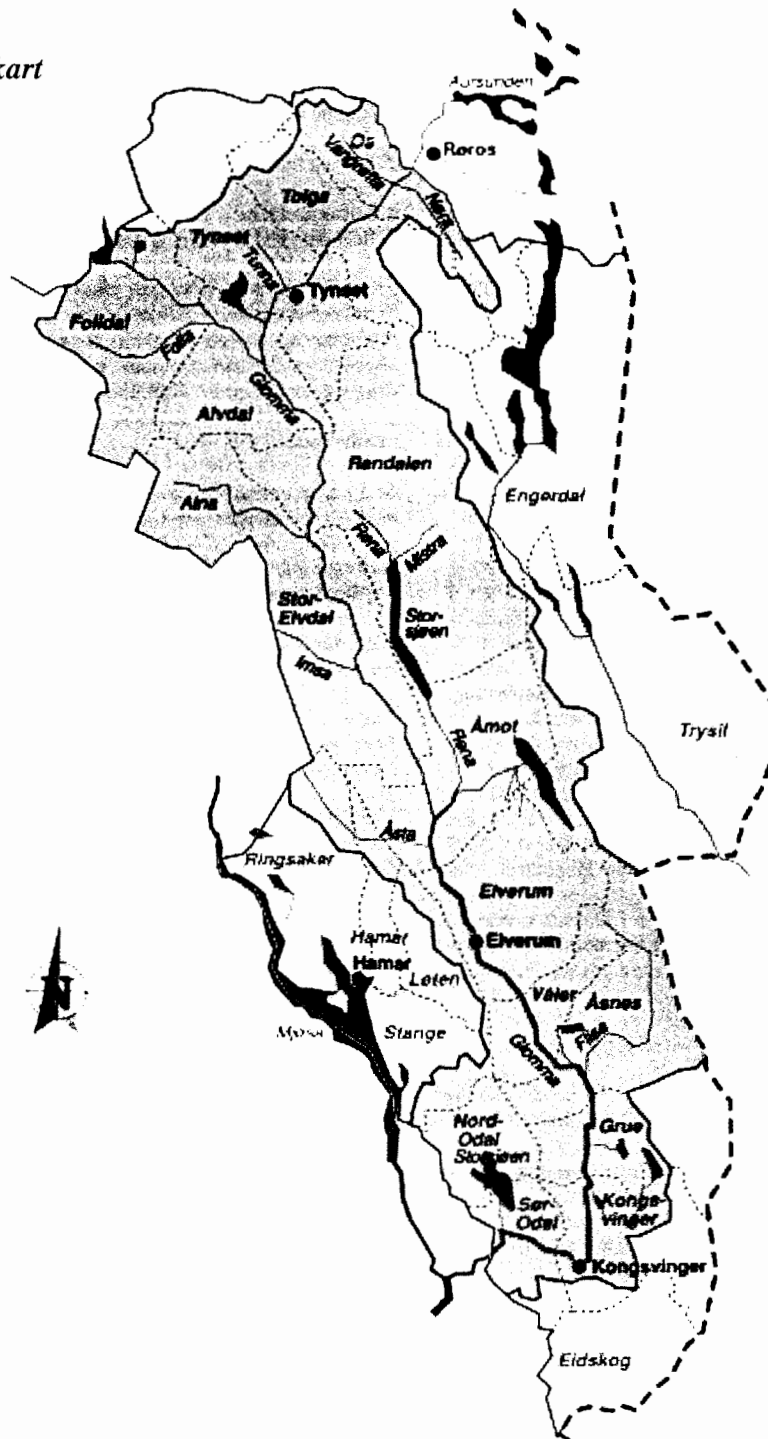

Planområdet

Planområdet, dvs. Glommas nedbørfelt i Hedmark, omfatter rundt 2/3 av fylkets samlede areal, eller rundt 17.500 km². Hovedelvas lengde gjennom fylket fra Os i nord til Sør-Odal i sør er ca. 360 km.

Planområdet berører i alt 20 av Hedmarks 22 kommuner, men Ringsaker, Hamar og Løten har etter eget ønske ikke deltatt i planarbeidet fordi relevansen til Glomma er liten. Engerdal berøres ikke av planen. Eidskog berøres så vidt, men har ikke deltatt i planarbeidet.

Oversiktskart

Rettsvirkninger

Vannbruksplanen har status som fylkesdelplan etter bestemmelsene i Plan- og bygningsloven (PBL) § 19-1, 6. ledd:

”Når det er hensiktsmessig kan det utarbeides fylkesplan..... for deler av fylket.”

Fylkesdelplanens virkninger er fastlagt i PBL § 19-6, 1. ledd:

”Fylkesplanen skal legges til grunn for fylkeskommunal virksomhet og være retningsgivende for kommunal og statlig planlegging og virksomhet i fylket.”

Forholdet til kommunal planlegging etter Plan- og bygningsloven

Hovedmålene og målene for innsatsområdene gir rammene for den framtidige utnyttelse av Glomma og de vassdragsnære arealer.

Alle berørte kommuner har vedtatte kommuneplaner/kommunedelplaner. I forbindelse med rullering av de kommunale planene, forutsettes det at man forholder seg til vannbruksplanen. I kommuneplanens arealdel bør kommunene angi ønsket bruk av vassdraget og de vassdragsnære arealer. Det er nødvendig at kommunene tar hensyn til hovedmålene for Glomma, og innarbeider retningslinjene i sine kommuneplaner. Konkrete tiltak må imidlertid også behandles etter aktuelle særlover.

Plan- og bygningsloven er et hovedvirkemiddel i kommunenes framtidige forvaltning av Glomma og de vassdragsnære arealer. Det hviler derfor et særskilt ansvar på kommunene for å sikre bred lokal medvirkning og gi alle som har interesser knyttet til vassdraget muligheter til å påvirke planarbeidet. Grunneiere, lokale lag og foreninger og skoleverket vil være viktige medspillere i dette arbeidet i kommunene. Det bør også tillegges vekt at slikt samordnet planarbeid vil kunne utløse tiltaksmidler fra ulike statlige og fylkeskommunale etater. Jfr. Del II, kap 2. ang. tilskuddsordninger.

2. Overordnede tema

Som Norges største vassdrag er Glomma med sidevassdrag selve livsnerven i denne delen av Hedmark. Vassdraget og vassdragsmiljøet er i stor grad med på å skape identitet og særpreget.

Glommas nedbørfelt preges i hovedsak av rolige landskapsformer. Grovt sett kan en si at jordbruket preger landskapet i den sørlige delen av vassdraget, mens skogen dominerer i nord. Kulturlandskapet er formet først og fremst gjennom den landbruks- og næringsvirksomheten som har foregått i dalføret gjennom generasjoner. Bygninger og installasjoner av kulturhistorisk interesse og rester etter slike finnes i rikt monn i området.

Historisk sett har bosetting og næringsvirksomhet vært sterkt knyttet til Glomma med sideelvene. Dette har i stor grad sammenheng med fløtningen og virksomhet i tilknytning til denne. Langs Glomma er lokaliseringen av flere av kommunesentrene i praksis bestemt av fløtningsvirksomheten.

Fordi kommunesentrene og dermed de største befolkningskonsentrasjonene i Glomma-dalføret ligger i tilknytning til elva, er vassdraget en viktig del av nærmiljøet for store deler av befolkningen i denne delen av fylket. Vassdraget er av den grunn også en vesentlig faktor i forhold til befolkningens trivsel og livskvalitet.

De siste 10 årene har da også den rekreasjonsmessige bruken av Glomma økt betydelig. Gjennom ulike tiltak er tilgjengeligheten blitt bedre, bruksmulighetene større, i tillegg til at vannkvaliteten også er betydelig bedret. Glomma har kort fortalt gått fra å være et problemområde med betydelig bakgårdspreget, til å bli et aktivum som et innbydende "ansikt" som møter tilreisende og som en positiv identitetsskaper og trivselsfaktor for de fastboende.

Det er viktig å ta vare på og videreføre det som har skjedd med Glomma de siste årene, men da på vassdragets og miljøets premisser, slik at ressursene ikke forbrukes, og at en i tilretteleggingsøyemed ikke går for langt. I denne sammenheng må det også fokuseres på flomproblematikken og hvilke konsekvenser dette har for bruken av vassdraget og vassdragsnære arealer. Dette krever imidlertid nært samarbeid mellom de ulike bruker- og forvaltningsgrupper, og er kanskje den største utfordringen i forhold til Glomma i tiden som kommer. På bakgrunn av dette har en valgt å fokusere spesielt på temaene:

- *Biologisk mangfold*
- *Slik barn og unge ser det*
- *Flom og konsekvensene av flom*

Disse temaene gir overordnede føringer for resten av plandokumentet.

Biologisk mangfold

■ Stortingsmelding nr. 58 (1996 - 97)

Miljøvernpolitikk for en bærekraftig utvikling sier:

"Målet for en bærekraftig utvikling stiller derfor særlige krav til forvaltningen av økosystemene og de økologiske kretsløpene som vi har til felles med dem som lever i dag og med alle som kommer etter oss, nasjonalt og globalt."

■ Stortingsmelding nr. 31 (1992-93)

Den regionale planleggingen og arealpolitikk sier:

"Kommunene må forvalte sine vannressurser og de tilliggende områder på en slik måte at befolkningen har størst mulig glede og nytte dem og slik at ressurser ikke forringes".

■ Stortingsmelding nr. 29 (1996-97)

Regional planlegging og arealpolitikk sier:

"Regjeringen vil i denne meldingen markere at følgende politiske premisser skal tillegges større vekt i arealpolitikken og den regionale planleggingen:

- Hensynet til biologisk mangfold
- Hensynet til utbyggingspolitikk og transportsystem
- Hensynet til jordvern
- Hensynet til estetikk og landskapsbilde
- Hensynet til funksjonshemmede

Langs mange vassdrag finner vi flommarkskog.

Dette er områder som årvisst oversvømmes og tilføres sedimenter og næring fra vassdragene.

For artsmangfold og biologisk produksjon er dette blant de viktigste naturområdene vi har.

Foto: Arne T. Hamarsland

Glomma med vassdragsnære arealer omfatter stor variasjonsbredde i naturtyper. De viktigste er selve vannstrengen, vegetasjonsbeltet langs vassdragene, sump- og våtmarksområder, flommarksområder, skog, kulturlandskap og slåtteenger.

I selve vannstrengen finnes en variert bunndyrfauna, og artsrikdommen blant fisk er stor. Glomma er det mest artsrike vassdraget mht. fisk i Norge. Vannstrengen har også stor betydning for plante- og dyrelivet for øvrig, og da særlig for fuglelivet, f.eks. for ulike ender og andre vadefugler.

Kantsonen langs vassdraget har mange viktige funksjoner som har betydning for det biologiske mangfoldet. Kantsonen er viktig som skjul, raste- og reirplasser og vandringsveger for fugler og dyr, og har ofte en svært rik flora og fauna. Kantsonen begrenser erosjon og næringssig fra jordbruksarealer til vassdrag.

Våtmarks- og sumpområdene har særlig betydning for fuglelivet. Flere fuglearter er avhengig av våtmarker gjennom hele sin livssyklus.

De mer spesielle naturtypene langs Glomma er flommarksområdene. Dette er områder som stadig blir utsatt for oversvømmelse, noe som skaper helt spesielle og rike naturtyper både innen plante- og dyrelivet.

Langs Glomma og sideelvene finnes en mengde slåtteenger, flere steder med bevarte buer og løer. Disse artsrike slåtteengene utgjør en del av bredden innen de ulike kulturlandskap en finner langs Glomma.

Skogområdene er viktige fordi 50% av Norges 40.000 planter og dyr er knyttet til skog. Samtidig er omtrent halvparten av de 1.839 artene som står på den norske lista med både truede og sjeldne arter knyttet nettopp til skog.

***Vi eier ikke kloden;
vi har bare lånt den
av våre barn !***

Slik barn og unge ser det

Å ivareta hensynet til barn og unge er ett av hovedmålene i revisjonen av Glommaplanen. Nedenfor fokuseres det på hva barn og unge *selv* synes er viktig i forhold til Glomma. Teksten er utarbeidet av ungdom fra Tynset, Tolga, Åmot, Elverum og Kongsvinger kommuner på oppdrag for fylkeskommunen i forbindelse med planarbeidet.

"For å kunne bruke Glomma er det viktig at elva er ren. Vannet må ikke være brunt, det må ikke lukte vondt og hvis det er for mye kvist så blir det litt skummelt å bade der. Dessuten ser det stygt ut. For vi ønsker å bruke Glomma. Alle har gjort det, og alle ønsker å fortsette med det. Bading er iallfall noe alle har gjort. Og det er veldig fint med alle badeplassene som er lagd de siste åra, med benker, informasjonstavler og grillplasser.

Tegnet av
Karen Therese Seip, 10 år.

■ *Det er forresten noe vi ønsker oss mer av.*

Særlig informasjonstavler som kan fortelle om Glomma, om hvilke dyr som lever i og ved elva, hvilke planter som vokser ved elvekanten og gjerne om kulturminnene i nærheten, der dem finnes da. Det ville vi synes var spennende, og det vil sikkert turistene synes også. Det ville også vært greit å ha informasjonstavler når klassa dro på tur til Glomma. Da kan vi snakke litt om det som står på tavla, og kanskje forske litt på forskjellige ting, som f.eks. å ta vannprøver, fiske, finne insekter, utforske kulturminner, gå på oppdagelsesferd osv. Så kan vi lage ei oppgave om det og gjøre det samme neste år slik at vi kan sammenlikne resultatene.

■ **Det å fiske gjør vi også mye av i fritida.**

Men vi synes det er litt dyrt, derfor ønsker vi at fisket kunne være gratis for ungdom til og med 18 år. Eller vi kunne få studierabatt. Også er det vanskelig å få tak i fiskekort. Det bør derfor være et felles fiskekort for hele vassdraget. Dessuten virker det som det er lite fisk i Glomma. I allfall så er det vanskelig å få tak i. Kanskje det burde settes ut litt mer fisk, eller sørge for at den klarer å formere seg bedre.

■ **Andre ting vi gjør i fritida er å stå på vannski, dykke, padle, jogge, kjøre båt, tegne, gå tur eller bare være der.**

Det ville vært bra hvis det var mulig leie flere båter, leie utstyr til dykking og vannski, og hvis noen kunne holde kurs i de forskjellige tinga var det kjempefint. For det kan bli litt kjedelig noen ganger å bare bade. Dessuten trenger vi flere stupebrett på badeplassene. Det er vel litt lite vann en del plasser, men noen steder er det vel mulig.

■ **Kulturminner er spennende.**

Det kan fortelle om historien vår, om hvordan folk levde før, hva dem brukte av redskap, hvordan hus dem hadde osv. Vi kan lære mye av det, i tillegg er mange pene å se på.

■ **Glomma er også pen å se på.**

Derfor er det fint bare å være der uten å gjøre noe spesielt. Også er det så frodig vegetasjon langs kanten, og den er viktig å bevare, særlig for dyrelivet. Vi har sett både elg, rådyr, oter, ekorn og rev ved Glomma, og selvfølgelig mange fugler. Men det er alt for mange måker. Dem ville vi hatt skuddpremie på, fordi dem driter så fælt slik at det lukter så vondt. Glomma er ikke bare til kos, den gir oss jo energi også, slik at den kan varme opp kaféen som vi ønsker oss ved Glomma. En kafé for ungdom ! Også alle festivalene vi skal ha da! Festival med musikk, dans, ro-om-kapp, fiskekonkurranse, vannski, spis-flest-pølser osv.

■ **I det hele tatt: Glomma er kuul !”**

**Gjør Glomma levende
for ungdommen !**

Flom og konsekvensene av flom

■ St.meld. nr. 42

Tiltak mot flom fokuserer bl.a. på:

«...En mer bevisst utnyttning av flomutsatte områder gjennom større hensyntagen til flomfare i arealplanlegging og byggesaksbehandling».

Videre: «NVE skal gjennomføre informasjonstiltak overfor kommunene, særlig med tanke på å redusere skadepotensialet ved flom».

Ved utnyttelse av arealer i nærheten av vassdrag har historien lært oss at det er viktig å ta hensyn til flom. Flom er noe som gjentar seg hvert år i større eller mindre grad, uten at det får ødeleggende konsekvenser, men kan av og til forårsake store skader. Storflommen i Glommavassdraget i 1995 medførte betydelige skader særlig på jordbruksarealer og -bygninger. I tillegg ble veger og kulturminner vesentlig berørt.

Problemene med flom kan og bør ikke løses ved forbygging alene. På sikt er det langt viktigere å fokusere sterkere på flommen som begrensende faktor ved arealplanlegging i flomutsatte områder. I den forbindelse bør det vektlegges at flommer også er grunnlag for den naturlige utviklingen i vassdrag.

I følge Plan- og bygningsloven ligger det primære ansvar for å vurdere utnyttning og utbygging i flomutsatte områder hos kommunene. Dette gjelder både ved utarbeidelse av arealplaner og ved dele- og byggetillatelse.

NVE, som fagmyndighet for tiltak og inngrep i vassdrag, skal kontrollere at kommunene har vurdert og tatt hensyn til flom og annen fare knyttet til vassdrag, for eksempel gjennom høring av arealplaner.

Utnyttelse av arealer er tema som ofte skaper store interessenmotsetninger. Det er derfor viktig med retningslinjer og dokumentasjon over naturbetingede farer knyttet til vassdrag. Et viktig bakgrunnsdokument vil være NVE sin veileder med retningslinjer for arealbruk og sikring i flomutsatte områder. I tillegg er NVE i gang med å utarbeide et flomsonekart for en del av de mest flomutsatte elvestrekninger i Norge.

En rekke strekninger langs Glomma står høyt prioritert. Kartene viser hvilke områder som oversvømmes ved ulike flommer, fra 10- til 500-årsflom, og vil være et godt hjelpemiddel ved arealplanlegging og utnyttelse av arealer langs vassdrag. NVE vil sammen med kommune, fylkeskommune og statlige etater spille en viktig rolle i forhold til en mer helhetlig og samordnet vassdragsplanlegging.

NVE's strategier mot år 2001:

- Miljømessig akseptable vassdrags- og energianlegg
- Begrensede skader ved flom og erosjon
- Tilfredsstillende sikkerhet i og ved vassdrag.

*Det er behov for en samlet
strategi i forhold til arealbruk i
flomutsatte områder i fylket.*

3. Satsingsområdene

Følgende satsningsområder er prioritert i forbindelse med revisjonen:

- Reiseliv
- Friluftsliv og fiske
- Kulturminner, -miljøer og -landskap
- Forurensning og vannkvalitet

I forbindelse med utarbeidelse av forrige fylkesdelplan Vannbruksplan for Glomma ble det utarbeidet fagrapporter for temaene over. I forbindelse med revisjonsprosessen har Hedmark Reiseliv BA utarbeidet fagrapport for temaet reiseliv. Dette bl.a. på bakgrunn av at evalueringen som nevnt innledningsvis etterlyste en sterkere fokus på dette. Nedenfor omtales de ulike satsingsområdene, deres mål og ansvar. *(Områdene står ikke i prioritert rekkefølge).*

Reiseliv

(Den følgende teksten er utarbeidet av Hedmark Reiselivsråd på oppdrag for fylkeskommunen).

Transportøkonomisk Institutt gjennomførte i 1996 en undersøkelse blant turister på besøk i Norge, der de bl.a. ble bedt om å vurdere standarden på «naturgitte områder» som vann, luft etc. Gjennomgående ble standarden vurdert som særlig høy. Den samme undersøkelsen avdekket at over 1/3 av dem undersøkelsen omfattet, var miljømessig bevisst ved valg av feriedestinasjon. Norge kommer godt ut, sammenlignet med våre konkurrenter på dette området.

Et viktig utviklingstrekk i våre markeder er det som ofte omtales som «den grønne bølgen» som bærer i seg ønsker om miljømessige kvaliteter i ferie-sammenheng; frisk luft, rent vann, god plass og vakker, uberørt natur. En stadig større del av befolkningen vokser opp og bor i byer og tettsteder. Det medfører at flere søker seg bort fra byen i ferie- og fritidssammenheng.

Viktige motiv for å ta ferie er å ha tid til å gjøre det man har lyst til og komme bort fra hverdagen. Større vektlegging av opplevelser og aktiviteter representerer drakraften i utviklingen på ferie- og fritidsmarkedet. Seng og mat er i større grad blitt et supplement. Det er imidlertid helheten i produktet som er vesentlig. Den reiselivsmessige infrastruktur er av stor betydning for å kunne skape gode reiselivstilbud. Aktiviteter som medfører deltakelse og læring (egenutvikling) er viktige faktorer. Det er også viktig for oss at barn får en mer sentral plass i forbindelse med planlegging og utvikling av aktivitetstilbud. Vi ser en stadig større oppsplitting av markedene i ulike målgrupper, inndelt etter kriterier som; motiv, interesse, opplevelser/aktiviteter, ferieform og lignende.

Dette gir en rekke markedsnisjer med klart definerte behov som fiske, padle, ri, sykle, svømme, dykke, turskigåing i kombinasjon med andre opplevelser. Behov som områdene i og rundt Glomma er i stand til å oppfylle om det er tilstrekkelig interesse og vilje til det.

Utfordringen knyttet til mange av disse produktene, er at de ligger der som «ubearbeidede» råvarer. Det er vanskelig å kommersialisere dem, i alle fall i en slik grad at man kan «tjene noe» på dem. Ofte er det også reiselivsbedrifter som ikke selv eier områdene som gjennom sin aktivitet henter den fortjenesten som måtte ligge der. Med omstilling i landbruket, ser også en del grunneiere på utvikling av slike produkter som en mulighet. Vi ser at dette er et tema som krever en avklaring.

Som konsumenter av natur er det viktig for oss at vi har tilgang til den. Samtidig er det viktig å understreke at dette er produkter som ikke skal forbrukes i et slikt omfang at de mister sitt særpreg og skaper ubalanse i naturen. Det ligger store utfordringer i å utvikle gode produkter med tilknytning til natur. Reiselivet er selvsagt opptatt av å ta vare på Hedmarks kultur og naturgitte forutsetninger, det er jo det produktet vi forsøker å «selge».

Mulighetene for fritidsfiske er store i Glomma, men det forutsetter sikring av adkomst og annen tilrettelegging:

- Parkeringsplasser
- Vegetasjonsrydding
- Rydding av stier
- Båtplasser etc.

Og sist, men ikke minst en størst mulig koordinering av grunneierinteresser og fiskekort, også med tanke på økt økonomisk avkastning.

Kultur representerer også sentrale produktkomponenter i et totalt reise-måls-bilde. Økt samarbeid mellom kultur og reiselivsaktører gir mulighet til å oppnå økt attraksjonsverdi, økt aktivitet for det lokale kulturliv og økt økonomisk avkastning. I og langs Glomma er kulturminner en sentral ressurs for både besøkende og fastboende. Det er nedlagt et stort arbeid både på registrerings- og bevaringssiden langs Glomma, bl.a. knyttet til fløtningsminner. Disse er svært interessante, ikke bare for oss som bor i fylket, men også for besøkende. På dette området er det fortsatt store utfordringer, som i stor grad knytter seg til tilgjengelighet og formidling/informasjon.

Hedmark Reiseliv BA har i sitt strategidokument for reiselivsutviklingen i fylket lagt 4 ulike temaer/produktområder til grunn:

- Villmark
- Fiske
- Kultur
- Reiseruter

Alle er aktuelle for områdene langs Glomma. Hedmark vurderes som et selvstendig og konkurransedyktig reisemål om sommeren. Hedmark som vinterdestinasjon er i grove trekk Trysil, med Sjusjøen og Savalen og en del spredte enkelttilbud som unntak.

Byene ved Glomma; Elverum og Kongsvinger har ikke vært flinke nok til å utnytte sine fortrinn knyttet til at de har vesentlig større tilbud på de fleste områder; store museer, hoteller, spisesteder, butikker, teater og kino. Det er et viktig poeng at god tilrettelegging for fastboende også er bra for tilreisende. Setter man pris på sitt eget hjemsted er det ikke vanskelig å forstå at man samtidig er en god vert som kan tilfredsstille gjestene sine ønsker.

Mål

Vi ønsker å gjøre Hedmark til reisens mål og mener vi kan oppnå det gjennom å:

- Ta vare på Hedmarks kultur- og naturgitte forutsetninger
- Utvikle attraktive reisemål og en lønnsom besøksnæring
- Markedsføre Hedmark etter temaer
- Styrke samholdet og samarbeidet gjennom Hedmark Reiseliv BA.

Utfra ovenstående formuleres følgende mål for reiselivsutvikling langs Glommavassdraget:

- **Utvikle aktivitetstilbud tilpasset ulike målgrupper, som en del av en helhetlig reisemålsutvikling i de ulike regionene langs Glomma, i tråd med de valgte innsatsområdene:
Villmark, Fiske, Kultur og Reiseruter.**
- **Avklare forholdet mellom lokale miljø-, rettighets- og naturressursinteresser i forhold til reiselivsbedrifter som tilretteleggere av aktivitetstilbud.**
- **Bedre tilgjengeligheten til vassdraget for ulike grupper; fiskere, barn (barnefamilier), funksjonshemmede osv.**
- **Bedre informasjon og formidling knyttet til attraksjoner og severdigheter langs og i Glommavassdraget.**
- **Videreutvikle byene og tettstedene langs Glomma slik at de blir attraktive som besøksmål for fastboende og besøkende.
Organisering.**

Hedmark Reiseliv arbeider kontinuerlig med å forsterke «limet» i samarbeidet med ulike instanser i fylket, på regionalt og lokalt nivå, for å oppnå en tilnærmet felles oppfatning av hva som er viktig å arbeide med for å styrke Hedmark som reisemål. I en slik sammenheng er det viktig at reiselivsaktørene lokalt samarbeider med andre interessegrupper, som enten eier, forvalter eller kjenner historien knyttet til de aktivitetene og attraksjonene vi ønsker tilgang til.

Realisering av mange av tiltakene i denne planen vil avhenge av i hvor stor grad det er midler tilgjengelig til å gjennomføre dem. Men også av hvor stor interessen og behovet er lokalt for at de skal utføres.

Vi i Hedmark Reiseliv skal formidle markedskunnskap til de lokale reiselivslagene, så de blir i stand til å være rådgivere for "sine" reiselivsbedrifter og forvaltningsapparatet. I tillegg skal vi initiere prosjekter som har til hensikt å møte den etterspørsel etter produkter som vi ser i våre prioriterte markeder.

Det er også vår oppgave å påvise overfor offentlige myndigheter at reiselivsutvikling er en viktig del av det totale næringsutviklingsarbeidet som drives i Hedmark.

Ansvar

I motsetning til de andre prioriterte områdene i denne planen er det ingen lov som hjemler reiseliv som eget fagområde. Vi forholder oss til de til enhver tid gjeldene lover som berører vår virksomhet. Eksempelvis; *Lov om Friluftsliv, Lov om motorferdsel i utmark og vassdrag, Lov om kulturminner, Naturvernloven og Plan- og bygningsloven.*

Friluftsliv og fiske

Friluftsliv

Glommavassdraget har stor betydning som friluftsliv- og rekreasjonsområde for både lokalbefolkning og tilreisende.

■ I St.meld. nr. 58 (1996-97)

om Miljøvernpolitikk for en bærekraftig utvikling er det satt som resultatmål i kap. 8.3 om tilrettelegging for friluftsliv i kommunene:

«Områder av verdi for friluftslivet skal sikres mot nedbygging, inngrep og støy og forvaltes som grunnlag for miljøvennlige former for friluftsliv for lokalbefolkning og tilreisende.»

Dette målet ligger som en viktig premiss for planarbeidet, og er dermed retningsgivende for kommunal planlegging langs vassdrag i og nær tettstedene. Det er særlig viktig å sikre mulighetene for barn og unge til å oppleve natur og til å drive friluftsliv i sitt nærmiljø, på egen hånd eller i forbindelse med barnehage- eller skolesituasjonen.

Friluftslivet langs Glomma foregår først og fremst i form av fritidsfiske, båtbruk og bading. I tillegg finnes mange turruter langs elvebredden nær tettstedene som er mye brukt av lokalbefolkningen.

En uheldig og lite gjennomtenkt arealbruk langs vassdraget har flere steder redusert mulighetene for å komme ned til elva og å bevege seg langs elvebredden. Skal Glommas betydning for friluftsliv videreutvikles, må kommunene, fylkeskommunen, statlige fagmyndigheter og grunneiere aktivt bidra til en mer bevisst og helhetlig bruk av vassdraget og de vassdragsnære arealer.

Det meste av båtbruken i Glommavassdraget er knyttet til fiske. Annen båtbruk har imidlertid hatt økt betydning som friluftaktivitet den senere tid.

Bading i Glomma har lange tradisjoner. Vanntemperaturen begrenser imidlertid mulighetene, og forklarer at aktiviteten er størst i den sørligste delen av vassdraget hvor det er en rekke lokale badeplasser. De mange sandbankene er særlig attraktive og mye brukt av lokalbefolkningen. Ellers er de mange mindre sjøene i og nær tettstedene attraktive og mye brukte badeplasser.

Mål

Følgende mål settes for friluftslivet langs Glommavassdraget:

- **Glomma med sideelver skal tas vare på som et attraktivt vassdrag for friluftsliv.**
- **Hver kommune skal sikre viktige strandområder med store opplevelsesverdier til allmenn bruk.**
- **Tilgjengeligheten til og langs vassdraget skal forbedres ved å sikre og om nødvendig opparbeide atkomstmulighetene.**
- **Natur- og miljøressurser skal utvikles og tilrettelegges som opplevelsestilbud innenfor de grenser som natur og kulturmiljø setter. Biologisk viktige områder skal tas vare på som de er.**
- **Informasjonstiltak skal gjennomføres for å gjøre vassdraget bedre kjent (skilting, brosjyrer etc.).**

Ansvar

Friluftsliv i og langs vassdrag er i hovedsak regulert gjennom *Lov om friluftslivet av 28.06.57 nr. 16 (friluftsloven)* og *Lov om motorferdsel i utmark og vassdrag av 10.06.77 nr. 82 (motorferdselloven)*. Ansvarlig forvaltningsmyndighet etter lovverket er Direktoratet for Naturforvaltning. Fylkesmannen har noen oppgaver i friluftsfvaltningen. Kommunene er delegert en rekke oppgaver i henhold til friluftsloven, og har ansvar for å ivareta friluftslivsinteresser gjennom sin planlegging etter Plan- og bygningsloven. I tillegg har sektormyndighetene et generelt ansvar for å ivareta friluftshensyn i egen forvaltning og virksomhet.

Fiske

Fritidsfiske er en viktig aktivitet i Glommavassdraget. Glomma har også flest fiskearter av alle vassdrag i Norge. Det er ørret- og harrfisket som dominerer, men fiske etter røye, sik, gjedde og abbor har også en viss utbredelse. Vassdraget skifter på mange måter karakter ved Elverum:

- Nord for Elverum er elva delvis sterkt strømmende. Her dominerer artene ørret og harr, mens gjedde og abbor kun forekommer mer lokalt.

- Sør for Elverum er vassdraget stort sett stilleflytende. Dette fører til større artsrikdom enn lenger nord. Samtidig bidrar det økte innholdet av næringsalter i denne delen av vassdraget til større tetthet av en del arter, bl.a. karpefiskeartene mort, gullbust, brasme, vederbuk og laue som her finnes i betydelige mengder. Gjedde, abbor, lake og sik foretrekker stilleflytende vann, og tettheten av disse er størst på de roligste elvestrekninger og i innsjøene.

Utviklingstrekk

Fiskebestanden i deler av vassdraget er de senere årtier redusert samtidig som utbredelsen av enkelte arter er endret. Dette skyldes flere menneskelige inngrep:

- Vannkraftverk er bygd flere steder i Glomma. Disse har hatt negativ innvirkning på bestanden av ørret og harr på flere måter.

- Som ledd i tømmerfløtinga som ble drevet i Glomma fram til 1985, ble det gjennomført til dels store inngrep i 30-40 mindre sideelver for å lette fløtinga. Dette har ført til redusert ørretproduksjon fordi sideelvene har fått forringet kvaliteten som viktige rekrutteringsområder for ørretbestanden i Glomma. Gamle dammer til møller, sagbruk eller fløting begrenser også tilgangen til sideelvene.

- Flomsikringer og forbygninger har et stort omfang i Glomma, og kan lokaltha ført til reduksjon i fiskeproduksjonen.

- Forsuring av vannet har redusert bestandene i flere små vassdrag, særlig sør i Hedmark.

- Krepsebestanden har vært slått ut av krepsepest. Elva er nå «friskmeldt» etter pesten, arbeidet med reetablering av krepsebestanden er i gang og fisket etter kreps kan starte opp når bestanden blir stor nok igjen.

Det synes klart at fiskebestanden i vassdraget kan økes betydelig ved å gjennomføre tiltak som retter opp de skader vassdraget er påført.

Mål

Følgende mål legges til grunn for forvaltningen av Glommas fiskeressurser og for fritidsfisket i vassdraget:

■ **De naturlige fiskestammene i vassdraget skal bevares og krepsen reetableres.**

■ **Vassdragets naturlige bestander av fisk skal sikres mot genetisk innblanding, parasittangrep og smittespredning.**

■ **Glomma med sideelver skal videreutvikles som et av Norges beste og mest attraktive vassdrag for fritidsfiske.**

■ **Fiskestell og fritidsfisket skal forbedres gjennom bl.a. felles fiskekort for større områder. Dette vil bidra til å styrke landbrukets næringsgrunnlag.**

Organisering

Nord for Elverum selges det fiskekort for alle strekninger i vassdraget. Kortområdene er i hovedsak organisert etter kommunegrensene og gir et godt tilbud til brukerne.

Sør for Elverum selges ikke fiskekort for Glomma, bortsett fra i Kongsvinger. Dette skyldes at fisket er uorganisert. Det selges her kun fiskekort for fiske i skogsvann og tjern.

For å styrke fritidsfiskets posisjon i Glomma må samarbeidet mellom grunneierne langs vassdraget videreutvikles. Dette vil gi grunnlag for en bedre og mer rasjonell fiskeforvaltning i vassdraget. Nord for Elverum har Glommen skogeierforening satt i gang en prosess med organisering av større områder. Gjennom samarbeidet mellom Direktoratet for naturforvaltning, fylkesmannen og regulantene i Glommaprojektet, arbeides det kontinuerlig med forbedring av fisketrapper og andre avbøtende tiltak.

Ansvar

Lov om laksefisk og innlandsfisk m.v. av 15.05.92 nr. 47 (lakse- og innlandsfiskeloven), som skal sikre en planmessig bruk og vern av fiskeressursene, er det sentrale lovverket i forbindelse med fiskeforvaltningen.

Lov om vassdrag og grunnvann av 24.11.00 nr. 82 (vannressursloven) omfatter i prinsippet alle inngrep i vassdrag, og er også et sentralt lovverk i fiskeforvaltningen.

Lov om tiltak mot sykdom hos fisk og andre akvatiske dyr (fiskesykdomsloven) av 13.06.97 nr 54.

Større kraftutbygginger med reguleringsmagasin eller overføringer behandles etter *Lov om vassdragsreguleringer av 14.12.17 nr. 17 (vassdragsreguleringsloven)*.

Ansvarlig forvaltningsmyndighet

NVE vurderer alle inngrep i vassdrag etter at kommunene og fylkesmannen har avgitt uttalelse i forhold til allmenne interesser. Alle vassdragsinngrep som kan ha effekt på fisken eller fisket, som f.eks. biotopforbedrende tiltak, skal også behandles etter lakse- og innlandsfiskeoven og må ha tillatelse fra fylkesmannen. Fylkesmannen behandler også alle søknader om oppdrett av fisk i Hedmark, og fordeler midler til kalking av vann og vassdrag. I regulerte vassdrag er Direktoratet for naturforvaltning som oftest gitt mulighet til å pålegge avbøtende tiltak som fisketrapper, utsetting av fisk og biotop-tiltak. Fylkesmannen er delegert ansvaret med å følge opp og kontrollere pålegg om fiskeutsettinger.

Kommunene og fiskerettshaverne har ansvar for at forholdene for fritidsfiske tas vare på og om nødvendig også legge til rette for fiske. Dette bør innarbeides som et viktig element i kommunenes arealdisponering i og ved vassdrag, og synliggjøres i arealplaner. Fiskerettshaverne har også ansvaret for utarbeidelse av driftsplaner der dette er hensiktsmessig.

Kulturminner, -miljøer og -landskap

Langs Glomma med sideelver er det et betydelig antall kulturminner som funksjonelt er knyttet til vassdraget, og som tydelig viser den store betydning vassdraget har hatt for hele regionen. Hovedoppgaven for kulturminnevernet er å bevare disse overleveringene, helst i sitt opprinnelige miljø.

Fylkesdelplanen for kulturvern 1999-2002 har som visjon å gjøre Hedmarks fortid til en levende og meningsfylt del av framtida. Kulturminnene skal sikres plass i en helhetlig miljø- og arealforvaltning. Bevaring og bruk av kulturminner som kunnskapsprosess for framtida er kulturminnevernets viktigste oppgave.

Hedmark fylkeskommune utarbeider en plan for vern og bruk av kulturminner i Hedmark. Planen skal være ferdig i 2002.

Kulturminner og kulturmiljøer i Glommalandskapet

Glomma har spilt en viktigere rolle i samfunnsliv og økonomi før enn nå. Som transportåre (tømmerfløting, vinterveg), vannkraft til industriell virksomhet, som fiskeelv og til rekreasjon. Kultursporene etter bruken av Glomma har mange fellestrekk gjennom hele fylket. Det kan allikevel fremheves særtrekk for hver region:

■ Fjellregionen

Bergverk og gruvedrift har betydd mye for bosetting og næringsutvikling i Nord-Østerdalen, helt fra 1600-tallet. Det arbeides med planer om å sikre Folldal verk som gruvemiljø. Langs Glomma og sideelvene finnes en mengde slåttenger, flere steder med bevarte buer og løer. Gamle veier og bruer står også sentralt i kulturminnevernet i regionen. I Folldal og Tolga finnes de eneste bevarte sprengverksbruene av tre i Hedmark. Bekkekverner er en gruppe kulturminner som er spesiell for Nord-Østerdalen, og mange av disse er bevart.

Koppangøyene er fra naturens side en grunn langstrakt innsjø som er fylt opp med sedimenter. Området er det største deltaområdet i elv i Norge. I årene før 1789 var det et yrende liv på sletta. Stor-Ofsen ødela det meste av dette. Gjenoppbyggingen skjedde litt opp i dalsidene, på flomsikker grunn.

Foto: Arne T. Hamarstrand

■ Sør-Østerdalsregionen

Kulturminner etter tømmerfløtninga er sentrale i kulturminnevernet i regionen, og det er særlig Elverum som peker seg ut med et stort antall fløtning-sanlegg. Kynna- og Julussavassdraget er de mest interessante vassdragene, med en rekke fløtning-sanlegg i tillegg til en spennende kulturhistorie.

Industrimiljøet ved Atnbrua i Stor-Elvdal er spesielt. Her er en rekke bygninger, fløtningsanlegg, el-verk, oppgangssag mv. som har blitt istandsatt blant annet som en følge av forrige vannbruksplan. I Atnbruas nære omgivelser finnes en rekke godt dokumenterte fornminner fra steinalder og middelalder som kan inngå i et samlet opplevelsestilbud.

Koppangøyene i Stor-Elvdal har meget stor kulturhistorisk verdi, foruten de rent naturfaglige verneinteresser vi finner her. Øyene var markeds plass i middelalderen, og det er funnet rester av en middelalderkirke. Seinere er slåttengene med sin bebyggelse av løer kommet til av verneverdige kulturminner. Pilgrimsled og Kongeveg går igjennom området.

Langs Rena-elva innenfor Rødsmoen i Åmot er det kjent mange boplasser fra steinalder og bronsealder. De ligger som perler på en snor langs elvebredden. De rike fiskeforekomstene i elva var nok en viktig grunn for denne aktiviteten. Ved Bjørkøyvelta er det undersøkt to gravrøyser. Den ene var en kvinnegrav fra eldre jernalder, mens den andre røysa inneholdt flere graver fra jernalderen. Gravene er restaurert etter arkeologisk undersøkelse. Langs Rena-elva er det også eiendommelige spor etter åkerbruk. Arkeologiske studier og pollenanalyser har vist at dette er åkre fra bronse-, jern- og middelalder. På de skrinne furumoene ble det dyrket lin og korn i disse periodene. Kulturminnene langs Rena-elva ligger innenfor en regulert vernesone og er egnet for tilrettelegging i form av kultursti og skilting.

I Elverum ligger Christianfjeld festning som det sentrale nordlige anlegg i forsvarslinjen langs Glomma.

■ Glåmdalsregionen

I denne regionen er det, foruten sporene fra finnekulturen, fløtningsanleggene som framstår som de mest sentrale kulturminnene, med en historie som strekker seg helt tilbake til 1500-tallet.

Kynna i Våler og Åsnes har en rekke interessante og bevaringsverdige fløtningsanlegg. Ser man dette i sammenheng med anleggene i Elverum, framstår Kynna som det mest interessante fløtningsvassdraget i fylket.

En rekke bevaringsverdige møller vitner om den plass korndyrkingen har hatt i denne regionen. Eksempelvis kan Haug Mølle og Bjørneby Mølle i Åsnes, og Slåstad Mølle under Odalstunet i Sør-Odal nevnes som særlig interessante.

Forsvarsverkene i Kongsvinger har stor kulturhistorisk verdi, hvor Kongsvinger festning var et hovedpunkt i den såkalte Glommalinja. Nedenfor festningen ligger den bevaringsverdige Øvrebyen med sin sammenhengende trehusbebyggelse.

Mål

Følgende mål fastsettes for kulturminnevernet langs Glommavassdraget:

- **Kulturminnevernet skal gis en sentral plass i en helhetlig miljø- og ressursforvaltning.**
- **Dit skal innhentes mer kunnskap om tidligere tiders bruk av Glomma ved registrering av typer kulturminner som til nå i liten grad er registrert.**
- **Et representativt utvalg av kulturminner fra tidligere tiders bruk av vassdraget og områdene langs vassdraget skal vernes og sikres for ettertiden.**
- **Kulturminner langs vassdragene skal brukes aktivt i forbindelse med stedsutvikling.**
- **Kulturminnene skal gjøres lettere tilgjengelig for allmennheten gjennom tilretteleggings- og informasjonstiltak slik at opplevelsesmulighetene langs vassdraget forbedres.**
- **Atnbrua og Koppangsøyene i Stor-Elvdal er meget viktige kulturlandskapsområder. Det bør utarbeides særskilte retningslinjer for disse områdene.**

De viktigste lovene

Kulturminneforvaltningens lovgrunnlag er i første rekke knyttet til *Lov om kulturminner av 09.06.78*. Følgende kulturminner er legalfredet, (automatisk fredet), i loven:

- Kulturminner fra før reformasjonen (1537- autom. fredete kulturminner)
- Samiske kulturminner eldre enn 100 år
- Marine kulturminner eldre enn 100 år

Loven gir adgang til å fastsette sikringssoner rundt slike kulturminner. I tillegg har vi vedtaksfredete kulturminner. Kulturminneloven forbyr inngrep i fredete kulturminner. For tiltak som kan berøre slike er det melde- og undersøkelsesplikt. Det foreligger dokumentasjonskrav ved dispensasjoner.

Plan- og bygningsloven er også viktig i kulturminnevernet. Her har kommunene blant annet adgang til å regulere områder til spesialformål «bevaring» gjennom bruk av §25.6, slik det er gjort f.eks. for Øvrebyen i Kongsvinger.

Mange områder vernet i medhold av Naturvernloven omfatter store kulturminneverdier. De sentrale paragrafer her er §2 om nasjonalparker, og §4 om landskapsområder.

Ansvarlige forvaltningsmyndigheter

Kulturminnevernets «førstelinje» utgjøres av grunneiere, idealistiske foreninger og kommunene. Det formelle ansvaret for kulturminnene ligger på både nasjonalt, fylkeskommunalt og kommunalt nivå. I tillegg ligger det at stort ansvar på de regionale staters etater som NVE, fylkesmannen osv.

■ Statens ansvar

Flere anlegg og objekt i vassdraget har nasjonal interesse med Riksantikvaren og Direktoratet for naturforvaltning som overordnet forvaltningsmyndighet.

■ Fylkeskommunens ansvar

Store deler av ansvaret innen kulturminnevernet er delegert til fylkeskommunen som disponerer flere virkemidler.

■ Kommunenes ansvar

Hjørnesteinen i kulturminnevernet er kommunene. De fleste kulturminner har lokal verdi, og gjennom et aktivt kulturminnevern kan lokalhistorien levendegjøres.

■ Museenes ansvar

Museene bør videreutvikles og styrkes som kompetansesentra.

Forurensning og vannkvalitet

■ Stortingsmelding nr. 58 (96/97)

Miljøvernpolitikk for en bærekraftig utvikling sier :

«Det strategiske målet som Regjeringen vil legge til grunn for arbeidet med hav- og vannforurensning er at det skal sikres en vannkvalitet i ferskvannsføremønstre og sjø som sikrer opprettholdelse av arter og økosystemer og ivaretar hensynet til menneskenes helse og trivsel».

Vannkvaliteten i Glomma er avgjørende for Glommas rekreasjonsmessige verdi. I hovedtrekk kan vi si at vannkvaliteten blir dårligere når vi beveger oss sør for Elverum. Årsaken til dette er i hovedsak at landbruksarealet utgjør en større del av nedbørfeltet og at området er tettere befolket.

Påvirkningsfaktorer

Vannkvaliteten påvirkes av:

- Langtransporterte forurensninger og forurensninger fra lokale utslipp (kloakk fra tettsteder, spredt bebyggelse, industri og annet næringsliv)
- Arealavrenning og utslipp fra punktkilder i landbruket
- Fysiske inngrep, som fjerning av kantvegetasjon, planering og utfylling.

Tilstanden

Norge fører en *resipientorientert* avløpspolitikk. Det betyr at resipientens sårbarhet skal legges til grunn for hvor store utslipp som kan tillates og hvilke rens tiltak som må iverksettes. Dette betyr at de nasjonale målene for utslippsreduksjoner i Nordsjøavtalen også gjelder for Hedmark.

Glomma (hovedløpet gjennom Hedmark) har på lange strekninger bra vannkvalitet som er lite påvirket av forurensninger. På visse elvestrekninger er vannkvaliteten til sine tider preget av høyt innhold av tarmbakterier. Det biologiske mangfold er stort sett i samsvar med naturgitte forhold. En viss gifteffekt av tungmetaller som f.eks. kopper i øvre del ved Os medfører tapt biodiversitet og produksjonsevne.

For tilløpsvassdrag til Glomma kan vannkvaliteten være sterkere påvirket, som f.eks. i Øksna og i Mistra hvor forsuring gjør seg gjeldende, og i Folla, som påvirkes fra tidligere gruvedrift. Et stort antall tjern og sjøer i tilløpsvassdragene er forsuret.

For å få kontroll over de lokale virkningene, er det ønskelig at alle kommuner fastsetter lokale miljømål for vannforekomstene og gjennomfører tiltak for å nå disse målene. I veiledningen for miljømålfastsettingen (Fakta 4/98 Direktoratet for naturforvaltning) er det laget ulike *miljøkvalitetsnormer*. Disse miljøkvalitetsnormene inneholder krav til vannkvalitet. I tillegg er det for enkelte brukerinteresser gitt krav til naturkvalitet.

Som en følge av fastsatte miljøkvalitetsnormer og iverksatte tiltak i vassdragene, må det utarbeides og gjennomføres en overvåkingsplan.

Som ledd i statlig overvåking er det i dag kun 2 stasjoner i drift for vannkjemiske prøver i Glomma i Hedmark. Det er Høyegga og Skjefstadvossen.

Det bør snarest mulig defineres lokale delområder hvor kommuner med sammenfallende interesser samarbeider om rullerende planer med 5-10 års intervaller for registrering. På denne måten bør det innen en økonomisk rimelig ramme bli mulig å tilstandsbeskrive aktuelle vassdragsavsnitt. En forenklet vassdragsovervåking bør kunne baseres på vanlig vannkjemiske analyser og biologisk befaringsundersøkelse.

Framtidsutsikter

Det er gjort mye for å redusere utslippene de siste 25 årene, men dette arbeidet må fortsatt ha høy prioritet.

Mål

Følgende mål fastsettes for vannkvaliteten i Glomma med sidevassdrag:

- **Vannforekomster av spesiell verdi for det biologiske mangfoldet skal beskyttes mot skadelige utslipp og påvirkninger.**
- **Vannkvaliteten i Glomma med sideelver skal tilfredsstillende hygiene og bruksmessige krav til rekreasjonsmessig bruk (herunder bading).**
- **Sikkerheten skal økes og driftsulempene reduseres for de vannverk som har Glomma som kilde.**

Hovedutfordringene nå er knyttet til

- å vedlikeholde og forbedre de tiltak som er gjennomført
- å ta hånd om utslipp som skaper uønskede forurensninger i lokale vannforekomster
- å vurdere nye utslipp kritisk.

Ansvar

Forurensning av vassdrag reguleres etter Forurensningsloven av 1981.

Etter Forurensningsloven er Miljøverndepartementet og SFT nasjonal forurensningsmyndighet, mens fylkesmannen er delegert ansvaret som regional forurensningsmyndighet. Kommunene er den lokale forurensningsmyndighet etter Forurensningsloven, og får stadig større ansvar.

Etter Forurensningsloven har forurensningsmyndighetene et ansvar for å samordne sin virksomhet med planmyndighetene (fylkeskommune og kommune) med sikte på å forebygge forurensningsproblemer og søke å løse disse for større områder under ett.

4. Litteraturliste

Vannbruksplan for Glomma,
Hedmark fylkeskommune, 1992

Evaluering av fylkesdelplan Vannbruksplan for Glomma i Hedmark,
1998

Handlingsplan for Glomma,
hovedrapport, Miljøverndepartementet, 1992

Miljømål for vannforekomstene,
Direktoratet for naturforvaltning, Fakta 4/98

Fortetting med kvalitet, Bebyggelse og grønnstruktur,
Miljøverndepartementet, veileder, 1999

Vassdragshåndboka, NVE, 1998

Arealplanlegging i tilknytning til vassdrag og energianlegg,
NVE veileder 3/1999

Veg og strandsoner,
Direktoratet for naturforvaltning, NVE og Statens Vegvesen, 1994

Rettleiar i vassdragsplanlegging,
DN-håndbok 8, 1994

Flommark langs Glåma i Hedmark,
En botanisk inventering, Fylkesmannen i Hedmark,
Eli Fremstad, Rapport nr. 7/98

Elvekanter ved Trysilelva og Ljøra,
Fylkesmannen i Hedmark, Eli Fremstad, Rapport nr. 4/99

Standarder for et bærekraftig norsk skogbruk,
Levende skog, 6/98

Fylkesdelplan for kulturminnevern, Hedmark,
Hedmark fylkeskommune, 1999 - 2002

Arbeidet med fylkesplanene,
Fylkeskommunens og statens rolle og oppgaver,
Rundskriv T-3/98 B, Det kongelige miljøverndepartementet

**Spesielle tiltak i landbrukets kulturlandskap,
med freda og verneverdige bygninger.**

Forskrift av 26.februar 1999, med kommentarer.
Det kongelige landbruksdepartement

Tilskuddsordninger til naturforvaltningstiltak,
Årlig rundskriv, Miljøverndepartementet

Produksjonstilskudd i jordbruket, Statens Kornforretning, LJ-001

Biooptiltak i vassdrag - framgangsmåte.
NVE, Region Øst informerer. 1996

Statsbudsjettet kap.551 post 51, Tilrettelegging for næringsutvikling,
Rundskriv H-18/98, Desember 1998, S.nr. 98/0796,
Det kongelige kommunal- og regionaldepartement

Plan- og bygningsloven, av 14. juni 1985

Lov om kulturminner, av 9. juni 1978

Lakse- og innlandsfiskeloven, av 15. mai 1992

Friluftsløven, av 28. juni 1957

Lov om motorferdsel i utmark, av 10. juni 1977

Vannressursloven, av 24. november 2000

Vegloven, av 21. juni 1963

Vedlegg

Oversikt over kontaktpersoner

- Alvdal kommune* √ Snorre Stener, Rådhuset, 2560 Alvdal
- Elverum kommune* √ Lars Sæhlie, Storgt. 18, 2406 Elverum
- Folldal kommune* √ Stein Arne Brendryen, Rådhuset, 2580 Folldal
- Grue kommune* √ Arne Andersen, Rådhuset, 2260 Kirkenær
- Kongsvinger kommune* √ Arild Endal, Skolegt. 7, 2212 Kongsvinger
- Nord-Odal kommune* √ Jørn Kristian Undelstvedt, Rådhuset, 2120 Sagstua
- Os kommune* √ Astrid Haug, Rådhuset, 2550 Os
- Rendalen kommune* √ Edgar Enge, Rådhuset, 2485 Rendalen
- Stange kommune* √ Terje Moshaug, Rådhuset, 2335 Stange
- Stor-Elvdal kommune* √ Håvard Haug, Rådhuset, 2480 Koppang
- Sør-Odal kommune* √ Trond Linnes, Postboks 158, 2101 Skarnes
- Tolga kommune* √ Hans Petter Borgos, 2540 Tolga
- Trysil kommune* √ Bjørn Tore Bækken, Storvegen 5, 2420 Trysil
- Tynset kommune* √ Kirsten Thyrum, Rådhuset, 2500 Tynset
- Våler kommune* √ Rolf Lie Holter, Rådhuset, 2436 Våler i Solør
- Åmot kommune* √ Finn Nygård, Rådhuset, 2450 Rena
- Åsnes kommune* √ Geir Udnesæth, Rådhuset, 2270 Flisa
- Fylkesmannens miljøvernavdeling*, √ Tom Hjemseteren, Statens Hus, 2325 Hamar
- Fylkesmannens landbruksavdeling*, √ Harald Thorshaug, Statens Hus, 2325 Hamar
- NVE Region Øst* √ Sigrid Johanne Langsjøvold, 2317 Hamar
- Vegkontoret Hedmark* √ Stein Erik Myhren, Parkgt. 64, 2317 Hamar
- Glommen Skogeierforening* √ Jon Kristian Høye, Postboks 1329, 2406 Elverum
- Hedmark fylkeskommune*, Kulturavdelingen √ Elisabeth Seip, HER
- Hedmark Reiseliv BA* √ Eli Skoland, Grønneg. 11, 2317 Hamar
- Regionrådet for Fjellregionen* √ Jon Ola Kroken, Aumlivn. 4c, 2500 Tynset
- Regionrådet for Sør-Østerdalsregionen* √ Jorun Fossen, Storgt. 24, 2406 Elverum
- Glåmdal Regionråd* √ Njål Slettemark Føsker, Pb. 1233, 2206 Kongsvinger